

ฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น
ด้าน
การแพทย์ไทย

กองการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม
องค์การบริหารส่วนตำบลเจดีย์คำ
อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา

ฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น
ด้าน

การแพทย์ไทย

ตำบลเจดีย์คำ อำเภอเชียงคำ จ.พะเยา

1. ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการแพทย์แผนไทย

หน่วยที่ 1

ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการแพทย์แผนไทย

1.1 ความหมาย ความเป็นมาและความสำคัญของวิชาชีพแพทย์แผนไทย

1.1.1 ความหมายและความเป็นมาของวิชาชีพแพทย์แผนไทย

- วิชาชีพ หมายถึง วิชาที่จะนำไปใช้ในการประกอบวิชาชีพหรือความรู้ที่เกี่ยวกับการประกอบวิชาชีพ ตรงกับคำในภาษาอังกฤษ Professional หมายถึง อาชีพปฎิญาณตน ดังนั้นวิชาชีพเป็นอาชีพที่ต้องอาศัยความรู้ การฝึกฝนประสบการณ์ ตลอดจนมีคุณธรรม จริยธรรมหรือจรรยาบรรณแห่งวิชาชีพ
- การแพทย์แผนไทย ตามความหมาย พรบ.การประกอบโรคศิลปะ 2542 หมายถึง การประกอบโรคศิลปะตามความรู้หรือตำราแบบไทยที่ถ่ายทอดและพัฒนาสืบต่อกันมา หรือตามการศึกษาจากสถาบันศึกษาที่คณะกรรมการรับรอง
- การประกอบโรคศิลปะ หมายถึง การประกอบวิชาชีพที่กระทำหรือมุ่งหมายจะกระทำต่อมนุษย์ เกี่ยวกับการการตรวจโรค การวินิจฉัยโรค การบำบัดโรค การป้องกันโรค การส่งเสริมและฟื้นฟูสุขภาพ การผดุงครรภ์ แต่ไม่รวมถึงการประกอบวิชาชีพทางการแพทย์และสาธารณสุขอื่น
- การแพทย์แผนไทย ตาม พรบ.คุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย 2542 หมายถึง กระบวนการทางการแพทย์เกี่ยวกับการตรวจ วินิจฉัย บำบัด รักษา หรือป้องกันโรค หรือการส่งเสริมและฟื้นฟูสุขภาพของมนุษย์หรือสัตว์ การผดุงครรภ์ การนวดไทย และให้รวมถึงการผลิตยาแผนไทย และการประดิษฐ์อุปกรณ์ และเครื่องมือทางการแพทย์แผนไทย โดยอาศัยความรู้หรือตำราที่ได้ถ่ายทอดและพัฒนาสืบต่อกันมา
- วิชาชีพแพทย์แผนไทย หมายถึง การประกอบอาชีพที่ต้องอาศัยความรู้จากตำราแบบไทยที่ถ่ายทอดและพัฒนาสืบต่อกันมา หรือจากสถาบันการศึกษาที่มีการเรียนการสอนการแพทย์แผนไทย มีการฝึกฝนทักษะและประสบการณ์เฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการแพทย์แผนไทย ได้แก่ เวชกรรมไทย เภสัชกรรมไทย ผดุงครรภ์ไทย การนวดไทย และต้องมีคุณธรรม จริยธรรม หรือจรรยาบรรณแห่งวิชาชีพกำกับด้วย
- **ความเป็นมาของวิชาชีพการแพทย์แผนไทย**
 - o หลักฐานของวิชาชีพการแพทย์แผนไทยปรากฏครั้งแรกในสมัยรัชกาลที่ 6 จากพระราชบัญญัติการแพทย์ พ.ศ. 2466
 - o ในประวัติศาสตร์มีหลักฐานพบว่า ก่อนสมัยสุโขทัยพุทธศตวรรษที่ 16-17 ในสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 (กษัตริย์แห่งกัมพูชา) ได้สร้างอโรคยาศาลา เปรียบเหมือนโรงพยาบาล มีแพทย์ พยาบาล พนักงานจ่ายยา เจ้าหน้าที่และคนงาน ใช้วิธีการรักษาแบบอายุรเวทของศาสนาฮินดู มีการรักษาด้วยสมุนไพรและเวทมนต์คาถา ซึ่งบูชาพระพุทธรูปปางนาคปรก
 - o ในสมัยสุโขทัย มีการรักษาโดยหมอกกลางบ้านและพระสงฆ์ที่มีความรู้ หลักฐานที่พบ ได้แก่ หินบดยาสมัยทวารวดี และยังคงค้นพบตุ๊กตาเสียกบาล ซึ่งแสดงได้เห็นว่า มีการรักษาโรคเด็กและการคลอดบุตร แต่ในสมัยนั้นยังไม่มีระบบแบบแผน การใช้สมุนไพรผสมผสานกับหลักพุทธศาสนากับพิธีกรรมไสยศาสตร์
 - o ในสมัยอยุธยา สมัยพระบรมไตรโลกนาถ มีการสถาปนากการแพทย์แผนไทย โดยให้มีทำเนียบศักดิ์ดินนาของส่วนราชการทางการแพทย์ ตามด้านล่าง และมีแหล่งขายสมุนไพร เรียกว่า ถนนป่ายา ประกอบด้วยร้านขายยา เครื่องเทศ เครื่องไทย

- กรมแพทยา แบ่งเป็นเจ้ากรมแพทยาฝ่ายทหารและเจ้ากรมแพทยาฝ่ายพลเรือน มีหน้าที่ดูแลรับผิดชอบด้านการแพทย์
 - กรมหมอย แบ่งเป็นฝ่ายซ้ายและขวา มีหน้าที่จัดยา เตรียยา ต้มยา และแสวงหาเครื่องยา
 - กรมหมอกุมาร มีหน้าที่รักษาการเจ็บป่วยของเด็ก เฉพาะโรคเด็ก
 - กรมหมอนวด แบ่งเป็นฝ่ายซ้าย (หญิง) และขวา (ชาย) มีหน้าที่รักษาขั้นพื้นฐานการเจ็บป่วยด้วยการนวด
 - กรมหมอยาตา แบ่งเป็นฝ่ายซ้ายและขวา รับผิดชอบเกี่ยวกับโรคตา
 - กรมโรคหมอวรรณโรค แบ่งเป็นฝ่ายซ้ายและขวา รับผิดชอบเกี่ยวกับการรักษาบาดแผลชนิดต่าง ๆ
 - โรงพระโอสถ เป็นตำแหน่งนายแพทย์แผนไทยใหญ่ที่สุด ดูแลรักษาด้วยยาสมุนไพร และจำแนกแจกแจงหมวดหมู่ของตัวยา ผลิตยาดำราหลวง และยังทำหน้าที่ประสานกับกรมอื่น ๆ รวมทั้งหมอหลวง หมอพระ หมอพื้นบ้าน
- ในสมัยอยุธยา สมัยสมเด็จพระนารายณ์ มีการค้นพบเอกสารสำคัญ คือ ตำราแพทย์แผนไทย ที่เรียกว่า ตำราพระโอสถพระนารายณ์ เป็นการวินิจฉัยโรคตามทฤษฎีการแพทย์แผนไทย และกล่าวถึงสรรพคุณของยา รสของยา นอกจากนี้มีการกล่าวถึงการผสมผสานกับการแพทย์แผนจีน อินเดีย และตะวันตกอีกด้วย
 - ในสมัยรัตนโกสินทร์
 - รัชกาลที่ 1 ได้ทรงปฏิสังขรณ์วัดโพธาราม หรือวัดพระเชตุพนฯ โดยโปรดให้จารึกตำรายาและเภสัชตำตต้นไว้ตามศาลาราย มีการจัดตั้งกรมหมอโรงพระโอสถคล้ายกับในสมัยอยุธยา โดยผู้รับราชการเรียกว่าหมอหลวง ส่วนหมอรักษาประชาชน เรียกว่า หมอราษฎร์ รูปแบบการถ่ายทอดความรู้ เป็นลักษณะส่วนตัวระหว่างครูและศิษย์
 - รัชกาลที่ 2 มีการรวบรวมตำรายา เรียกว่า ตำราพระโอสถครั้งรัชกาลที่ 2 และได้ทรงปฏิสังขรณ์วัดราชโอรสาราม (วัดจอมทอง) และทรงให้จารึกตำรายา ตำราหมอนวด และตำรายาวางปลิงไว้บนแผ่นหินตามกำแพงแก้วพระวิหารและโบสถ์ นอกจากนี้ยังตรากฎหมายชื่อว่า กฎหมายพนักงานพระโอสถถวาย
 - รัชกาลที่ 3 ได้ทรงปฏิสังขรณ์วัดพระเชตุพนฯ อีกครั้ง ให้จารึกตำรายาไว้ในแผ่นศิลาวัดพระเชตุพนฯ และโปรดเกล้าฯ ให้มีโรงเรียนแพทย์แผนโบราณ วัดพระเชตุพนฯ จัดพิมพ์ตำรายาศิลาจารึกวัดพระเชตุพนฯ นอกจากนี้ในสมัยรัชกาลที่ 3 กาแพทย์แผนตะวันตกเริ่มเข้ามามีบทบาทต่อการแพทย์และสาธารณสุขฯ โดยมีชนนารีชาวอเมริกัน คือ หมอบรัดเลย์ เป็นผู้ริเริ่มการปลูกฝีป้องกันโรคไข้ทรพิษ และมีการใช้ยาคิวินินแก้ไข้จับสั่น โดยกรมวงศาธิราชสนิท เป็นแพทย์คนแรกที่นำยารังมาใช้รักษาโรค
 - รัชกาลที่ 4 มีการวาดภาพเภสัชตำตต้นไว้ที่ศาลาโถงวัดมัชฌิมาวาส (วัดกลาง) และเริ่มนิยมการแพทย์แผนตะวันตก เช่น สูติกรรม
 - รัชกาลที่ 5 ได้รวมและตรวจสอบตำราแพทย์แผนไทย ชื่อว่า เวชศาสตร์ฉบับหลวง และโปรดเกล้าฯ ตั้งศิริราชพยาบาล และตั้งโรงเรียนฝึกหัดแพทย์ เรียกว่า โรงเรียนแพทยากร ต่อมาได้ยกขึ้นเป็นโรงเรียนราชแพทยาลัย นอกจากนี้ยังได้จัดตั้งโอสถศาลา เพื่อจำหน่ายและผลิตยาไทย 10 ขนาน
 - รัชกาลที่ 6 มีการออกพระราชบัญญัติการแพทย์ พุทธศักราช 2466 เพื่อควบคุมการประกอบโรคศิลปะ โดยมุ่งหมายเพื่อสวัสดิภาพของประชาชน และให้ความคุ้มครองป้องกันอันตรายที่อาจเกิดขึ้นกับประชาชน
 - รัชกาลที่ 7 มีการพัฒนาสู่การแพทย์ตะวันตก โดยได้มีการตรากฎหมายเสนาบดี แบ่งการประกอบโรคศิลปะออกเป็น แผนปัจจุบัน และแผนโบราณ

- รัชกาลที่ 8 ได้มีการตราพระราชบัญญัติควบคุมการประกอบโรคศิลปะ พุทธศักราช 2479 แทนพระราชบัญญัติเดิม
- รัชกาลที่ 9 ได้ทรงจัดตั้งโรงเรียนแพทย์แผนโบราณที่วัดพระเชตุพนฯ ในปี พ.ศ. 2500 ปัจจุบันมีโรงเรียนและสมาคมแพทย์แผนโบราณที่ดำเนินงานอยู่ คือ โรงเรียนแพทย์แผนโบราณวัดเชตุพนฯ สมาคมเภสัชและอายุรเวชโบราณแห่งประเทศไทย (วัดสามพระยา) สมาคมแพทย์แผนโบราณแห่งประเทศไทย (วัดมหาธาตุ) และสมาคมแพทย์แผนโบราณแห่งประเทศไทย (วัดปรินายก)

1.1.2 ความสำคัญของวิชาชีพแพทย์แผนไทย

- แบ่งได้ 4 ระดับ คือ ความสำคัญในระดับประเทศ ระดับสังคม ระดับวิชาการ และระดับชุมชน
- ความสำคัญในระดับประเทศ วิชาแพทย์แผนไทย ถือเป็นภูมิปัญญาแห่งชาติ หรือภูมิปัญญาท้องถิ่น อันเป็นเอกลักษณ์หรือมรดกทางวัฒนธรรมของประเทศที่สืบทอดต่อกันมาแต่โบราณ
- ความสำคัญในระดับสังคม จะเน้นกลไกการควบคุมวิชาชีพแพทย์แผนไทย เพื่อความปลอดภัยของผู้ป่วยในสังคม ประกอบด้วย
 - o กฎหมายที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ พรบ.การประกอบโรคศิลปะ พ.ศ.2542 พรบ.สถานพยาบาล พ.ศ.2541 พรบ.ยา พ.ศ.2510 พรบ.คุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย พ.ศ.2542
 - o หน่วยงานรัฐ ได้แก่
 - กองการประกอบโรคศิลปะ กระทรวงสาธารณสุข ดูแลการสอบขึ้นทะเบียน ควบคุมการประกอบโรคศิลปะ อนุญาตเปิดสถานพยาบาล และพิจารณาหลักสูตร
 - สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา กระทรวงสาธารณสุข ดูแลเกี่ยวกับโรงงานยา ผลิตยา นำเข้ายา และร้านขายยาแผนโบราณ การขอขึ้นทะเบียนตำรายาแผนโบราณ
 - สถาบันการแพทย์แผนไทย กระทรวงสาธารณสุข เป็นองค์กรหลักในการพัฒนาการแพทย์ไทยและสมุนไพร รวมทั้งคุ้มครองภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย
 - กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข
 - o หน่วยงานเอกชน ในรูปสมาคม ชมรมการแพทย์แผนไทย มีบทบาทในการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับการแพทย์แผนโบราณ รับมอบตัวศิษย์ เปิดบริการสถานพยาบาล และเผยแพร่ความรู้ให้กับประชาชน
- ความสำคัญในระดับวิชาการ ปัจจุบันได้มีการหลักสูตรการเรียนการสอนที่เป็นระบบ และยังศึกษาในสถาบันการศึกษาที่คณะกรรมการวิชาชีพรับรองอีกด้วย
- ความสำคัญในระดับชุมชน วิชาชีพการแพทย์แผนไทยยังคงปรากฏในชุมชนท้องถิ่นทั่วประเทศ ถือได้ว่าเป็นการอนุรักษ์ภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย หรือสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น

1.2 แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการประกอบวิชาชีพแพทย์แผนไทย

1.2.1 องค์ความรู้ที่จำเป็นต่อการประกอบวิชาชีพแพทย์แผนไทย

- คัมภีร์แพทย์ เป็นองค์ความรู้ หรือทฤษฎีการแพทย์แผนไทย หรือทฤษฎีโรคของการแพทย์แผนไทย เป็นความรู้ที่มีการบันทึก ถ่ายทอดสืบต่อกันมาโดยมากเป็นคัมภีร์โรคแผนโบราณหลาย ๆ คัมภีร์

- **ความรู้แพทย์แผนไทย แบ่งตามการประกอบโรคศิลปะได้ 4 ประเภท**
 - o เวชกรรมไทย คือ กิจ 4 ประการ ได้แก่ รู้จักที่ตั้งแรกเกิดของโรค รู้จักชื่อของโรค รู้จักยารักษาโรค รู้จักยาไถรักษาโรคใด
 - o เกษตรกรรมไทย ประกอบด้วย หลักเกษตร 4 คือ เกษชวัตถุ สรรพคุณเกษตร คณาเกษตร เกษตรกรรม
 - o การผดุงครรภ์ไทย มีองค์ความรู้ต่อการประกอบวิชาชีพ ได้แก่ สรีระร่างกายของหญิงและชายวัยเจริญพันธ์ การปฏิสนธิและการตั้งครรภ์ การทำคลอดปกติ การดูแลมารดาและทารกในระยะคลอด การเจริญเติบโต และการดูแลทารก
 - o การนวดไทย ได้แก่ ความรู้ในการค้นหาต้นเหตุของโรค (ซักประวัติ และการตรวจร่างกาย) หลักพื้นฐานการนวดไทย (กายวิภาคศาสตร์ สรีรวิทยา พยาธิวิทยา) เส้นประธาน 10

- กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับวิชาชีพการแพทย์แผนไทย ประกอบด้วย พรบ.การประกอบโรคศิลปะ พ.ศ.2542 พรบ.สถานพยาบาล พ.ศ.2541 พรบ.ยา พ.ศ.2510 พรบ.คุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย พ.ศ. 2542 พรบ.สถานบริการ พ.ศ.2509

1.2.2 ลักษณะสำคัญของผู้ประกอบการวิชาชีพการแพทย์แผนไทย

- ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบหลัก คือ ความรู้ ทักษะประสบการณ์ และคุณธรรมจริยธรรม

- ความรู้ ได้มาจากตำราการแพทย์แผนไทย จากครูรับมอบตัวศิษย์ จากสถาบันการศึกษา

- ทักษะและประสบการณ์ เป็นภาคปฏิบัติหลังจากได้รับความรู้ในเชิงทฤษฎีแล้ว

- คุณธรรมจริยธรรม แบ่งได้ดังนี้ จรรยาแพทย์ตามคัมภีร์ฉันทศาสตร์ คุณธรรมของหมอตามคัมภีร์แพทย์าลังกา จรรยาแพทย์ตามคัมภีร์เวชศึกษา จรรยาบรรณแห่งวิชาชีพของผู้ประกอบโรคศิลปะ (สาขาการแพทย์แผนไทย)

1.3 สถานการณ์ของการประกอบวิชาชีพแพทย์แผนไทยในประเทศไทย

1.3.1 การประกอบวิชาชีพแพทย์แผนไทยในอดีต

- เกษัชกรรมไทยในอดีต มีการศึกษาอบรมความรู้จากโบราณจารย์ หรือเรียนสืบต่อมาจากปู่ ย่า ตา ยาย ที่เป็นหม่อมมาก่อน เรียกกันว่า หมอพื้นบ้าน ในสมัยอดีตไม่มีเภสัชกร ดังนั้นผู้เป็นหมอจึงเป็นผู้รู้ตัวยาและผู้จัดหาและเก็บตัวยาเอง ดังนั้น จึงไม่มีการกำหนดบทบาทของเภสัชกรอย่างชัดเจน
- เวชกรรมไทยในอดีต เป็นการเรียนแบบตัวต่อตัว โดยที่ไม่มีระบบหรือหลักสูตรที่แน่นอน โดยในอดีตได้มีข้อห้ามในการประกอบวิชาเวชกรรม เป็นการรักษาแบบไม่คิดเงิน แต่ผู้ป่วยจะเป็นนำสิ่งของให้เป็นค่าตอบแทนแทน ดังนั้นความเชื่อในทางพระพุทธศาสนาจึงถูกนำมาเป็นข้อกำหนดทางจริยธรรมในการประกอบอาชีพเวชกรรม
- การผดุงครรภ์ไทยในอดีต เป็นลักษณะของหมอดำแย ทำคลอดแบบพื้นบ้าน ไม่มีการกำหนดหลักสูตรที่แน่นอน นอกจากนี้ยังรวมถึงการดูแลหลังคลอดทั้งมารดาและทารกด้วย
- การนวดไทยในอดีต มีการสอนกันตามวัด ไม่มีมาตรฐานหรือหลักสูตรที่แน่นอน

1.3.2 การประกอบวิชาชีพแพทย์แผนไทยในปัจจุบัน

- ได้มีการตราบทลงโทษไว้ในกฎหมายอย่างชัดเจนถึง 3 พรบ. คือ พรบ.การประกอบโรคศิลปะ พ.ศ.2542 พรบ.สถานพยาบาล พ.ศ.2541 และ พรบ.ยา พ.ศ.2510

1.3.3 ข้อเสนอแนะในการพัฒนาวิชาชีพแพทย์แผนไทย

- พัฒนาความพร้อมของสถาบันการศึกษา ให้มีระบบการเรียนการสอนที่เป็นมาตรฐาน
- ปรับปรุงตำราที่ใช้ในการเรียนการสอนให้เป็นปัจจุบัน รวมถึงจัดทำพจนานุกรมทางเวชกรรมไทย เพื่อสะดวกต่ออนุชนคนรุ่นหลังใช้ศึกษา
- กำหนดความรู้ขั้นต่ำของบุคลากร
- มีการฝึกอบรมผู้ที่จะเป็นครูสอนวิชาเวชกรรมไทย ให้ถูกต้องแม่นยำ ตามเนื้อหาที่บูรพาจารย์ท่าน

2.แพทย์แผนไทย จากอดีตสู่ปัจจุบัน

จากกระแสและความตื่นตัวของประชาชนทั่วไปที่ต้องการจะมีสุขภาพดี พร้อมๆไปกับกลุ่มประชาชนที่เจ็บป่วยเรื้อรังที่ต้องการดูแลสุขภาพตนเอง ทำให้กระแสนิยมในการดูแลสุขภาพด้วยการแพทย์แผนไทยในปัจจุบันเป็นที่ยอมรับและแพร่หลาย มีการมุ่งแสวงหาการแพทย์ทางเลือกในการดูแลสุขภาพมากขึ้น ประกอบกับชุมชนท้องถิ่นมีการตื่นตัวเรื่องการอนุรักษ์การแพทย์แผนไทย การแพทย์พื้นบ้าน และการแพทย์ทางเลือกมากขึ้น ทำให้ย้อนกลับมามองอดีตที่ผ่านมาของการแพทย์แผนไทยว่ามีความเป็นมาอย่างไร

ประวัติการแพทย์แผนโบราณในประเทศไทยนั้น ได้มีการค้นพบศิลาจารึกของอาณาจักรขอมประมาณปี พ.ศ. 1725-1729 ในสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลโดยการสร้างสถาน พยาบาล เรียกว่า โอชคยาศาลา โดยมีผู้ทำหน้าที่รักษาพยาบาล รวม 92 คน มีพิธีกรรมบวงสรวงพระไภสัชยคุรุไวฑูรย์ ด้วยยาและอาหารก่อนแจกจ่ายไปยังผู้ป่วย

ยุคสุโขทัย มีการค้นพบหินบดยาสมัยทวารวดี ซึ่งเป็นยุคก่อนสมัยสุโขทัย และได้พบศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหงมหาราชที่จารึกไว้ว่าทรงสร้างสวนสมุนไพรขนาดใหญ่บนเขาหลวงหรือเขาสรพรพยา ซึ่งปัจจุบันอยู่ในเขตอำเภอคีรีมาศ เพื่อให้ประชาชนไปเก็บสมุนไพรมาใช้รักษาเวลาเจ็บป่วย

ยุคอยุธยา การแพทย์แผนไทยในยุคนี้ได้รับอิทธิพลจากการแพทย์ของอินเดียที่เรียกว่า อายุรเวท ซึ่งเป็นการแพทย์แผนโบราณของอินเดียเป็นสำคัญ มีคัมภีร์แพทย์ที่กล่าวกันว่าหมอชิวโกมารภัจจ์ ที่เป็นแพทย์ ประจำตัวของพระพุทธเจ้าเป็นผู้แต่ง ซึ่งมีเป้าหมายที่สภาวะสมดุลของธาตุ 4 อันเป็นองค์ประกอบของชีวิตผู้ที่จะเป็นแพทย์ได้ต้องมีวัตรปฏิบัติที่งดงามในทุกด้าน มีความกตัญญูรู้คุณครูบาอาจารย์ และนับถือว่าครูดั้งเดิมคือพระฤาษี

สมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ พบว่า มีหมอหลวงในราชสำนัก จาก“ทำเนียบศักดินาข้าราชการฝ่ายทหารและพลเรือน” ที่ตราขึ้นในปี พ.ศ.1998 ระบุว่า มีข้าราชการในกรมแพทยา โรงพระโอสถ กรมหมอยา กรมหมอนวด กรมยาตา กรมหมอวรรณโรค

สมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช พบบันทึกว่า มีระบบการจัดหายาที่ชัดเจน สำหรับประชาชนจะมีแหล่งจำหน่ายยาและสมุนไพรหลายแห่งทั้งในและนอกกำแพงเมือง มีตำรับยาซึ่งถือได้ว่าเป็นประวัติศาสตร์การแพทย์แผนไทยชื่อว่า “ตำราพระโอสถพระนารายณ์” เป็นการรวบรวมตำรับยาที่หมอในราชสำนักปรุงถวายพระมหากษัตริย์ในยุค นั้น มีการอธิบายสมุฏฐานแห่งโรคตามหลักทฤษฎีธาตุทั้งสี่ โดยกล่าวอ้างอิงถึงคัมภีร์มหาโชติรัตน์และคัมภีร์โรคนิทานซึ่งถือกันว่าเป็นคัมภีร์แพทย์ที่สืบทอดมาแต่โบราณกาล ในตำราพระโอสถพระนารายณ์ยังระบุว่า หมอในราชสำนักที่ปรุงยาถวายพระมหากษัตริย์มีทั้งสิ้น 9 คน เป็นหมอสยาม 5 คน ที่เหลือเป็นหมอจีน 1 คน หมอแขก 1 คน และหมอฝรั่ง 2 คน โดยในจำนวนนี้เป็นหมอหลวงที่รับราชการ 7 คนและหมอที่มีได้รับราชการ 2 คน

ยุครัตนโกสินทร์

สมัยรัชกาลที่ 1 ได้ทรงปฏิสังขรณ์วัดโพธารามหรือวัดโพธิ์เป็นพระอารามหลวงโดยให้ชื่อว่า วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ทรงให้รวบรวมและจารึกตำรายาและฤาษีดัดตน ตำรานวดแผนไทยไว้ตามศาลาราย มีการจัดตั้งกรมหมอโรงพระโอสถ ผู้รับราชการเรียกว่า “หมอหลวง” ซึ่งเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการดูแลพระมหากษัตริย์ และพระบรมวงศานุวงศ์ หมอหลวงแบ่งเป็นฝ่ายในและฝ่ายนอก หมอหลวงฝ่ายใน มีหน้าที่ดูแลพระมหากษัตริย์และพระบรม

วงศานวงศ์ที่อยู่ในพระบรมมหาราชวังตลอดจนข้าราชการผู้ที่เป็นที่ไว้วางพระราชหฤทัย หมอหลวงฝ่ายนอกมีหน้าที่ดูแลพระบรมวงศานวงศ์ซึ่งไม่ได้อยู่ในพระบรมมหาราชวังชั้นใน

การแต่งตั้งหมอหลวงในระยะแรกสันนิษฐานว่า คัดเลือกมาจากหมอราษฎร์ที่มีความรู้ความชำนาญเข้ามารับราชการ รวมทั้งคัดเลือกเชื้อพระวงศ์ที่มีความรู้ความชำนาญในด้านการแพทย์เป็นผู้กำกับดูแลกรมหมอ ต่อมา มีการฝึกหัดบุตรหลานของหมอหลวง เริ่มตั้งแต่ให้เป็นลูกหมอยู่ในกรมหมอ และเลื่อนชั้นขึ้นตามลำดับ

เนื่องจากสมัยก่อนรัชกาลที่ 5 ยังมิได้จัดให้มีการบริการทางการแพทย์แก่ประชาชนโดยทั่วไป และการแพทย์ในราชสำนักก็มุ่งที่จะให้บริการแก่พระมหากษัตริย์ พระบรมวงศานวงศ์ และข้าราชการเท่านั้น ดังนั้น การแพทย์ในส่วนของภาคประชาชนจึงต้องพึ่งพาอาศัยหมอที่ไม่ได้รับราชการ ที่เรียกว่า “หมอราษฎร์” หมอเคลย์ศักดิ์ หมอกลางบ้าน และหมอพระ หมอราษฎร์ส่วนหนึ่งเป็นหมอที่สืบทอดความรู้มาจากบรรพบุรุษ ส่วนหนึ่งอาจเป็นพวกที่ศึกษาจากตำราแพทย์แล้วออกหาประสบการณ์ลองผิดลองถูกด้วยตนเอง หมอราษฎร์ที่อาศัยอยู่ในเมืองหลวงหรือหัวเมืองใหญ่ ๆ ใช้วิชาการแพทย์ตามหลักคัมภีร์แพทย์ที่สืบทอดกันมาเช่นเดียวกับหมอหลวง หมอราษฎร์ตามหัวเมืองที่มีความรู้สามารถที่จะเข้ารับราชการเป็นหมอประจำเมืองในกรมหมอหลวงของเมืองใหญ่ ๆ เช่น นครศรีธรรมราช เป็นต้น

สมัยรัชกาลที่ 2 ทรงให้รวบรวมคัมภีร์แพทย์ที่กระจัดกระจายมารวบรวมไว้ ณ โรงพระโอสถ และให้กรมหมอหลวงคัดเลือกจดเป็นตำราหลวง สำหรับโรงพระโอสถเพื่อประโยชน์ของประชาชน ในปีพ.ศ. 2359 มีพระราชโองการโปรดเกล้าให้ตรากฎหมาย ชื่อ “กฎหมายพนักงานพระโอสถถวาย” ให้อำนาจพนักงานมีอำนาจออกไปค้นหาพระโอสถ คือ สมุนไพร ที่ปรากฏมีอยู่ในแผ่นดิน ผู้ใดจะคัดค้านมิได้ พนักงานพระโอสถจึงมีอำนาจในการค้นหา และมักจะเป็นผู้ที่อยู่ในตระกูลสืบทอดกันมาเท่านั้น

สมัยรัชกาลที่ 3 ทรงโปรดเกล้าฯ ให้พระยาบำเรอราชแพทย์ ที่เป็นแพทย์ประจำราชสำนัก เป็นแม่กองจัดประชุมหมอหลวงแต่งตำราและบันทึกตำรายาแผนโบราณต่างๆ พร้อมทั้งได้ทรงบูรณะปฏิสังขรณ์วัดราชโอรสาราม และจารึกตำราไว้ในแผ่นศิลา ตามเสาระเบียงพระวิหาร รวมทั้งทรงปฏิสังขรณ์วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) อีกครั้ง ให้จารึกตำรายาไว้บนหินอ่อนประดับไว้ตามผนังโบสถ์ ศาลาราย รอบเจดีย์สี่องค์ของวัด เป็นตำราบอกสมุฏฐานของโรค และวิธีบำบัด ทรงให้นำสมุนไพรที่ใช้ปรุงยาและหายากมาปลูกไว้ ทั้งให้ปั้นรูปฤาษีตัดตนในท่าต่างๆ เพื่อให้ราษฎรได้ศึกษาและนำไปใช้ในการรักษาตน โดยมีหวงห้ามไว้ในตระกูลใด นับได้ว่าเป็นโรงเรียนแพทย์แผนโบราณแห่งแรก คือ “วิทยาลัยการแพทย์แผนโบราณวัดโพธิ์” ถือว่าเป็น “มหาวิทยาลัยเปิด” แห่งแรกในประเทศไทย

สมัยรัชกาลที่ 4 การแพทย์ของประเทศไทยในสมัยนี้ แยกออกอย่างชัดเจนเป็นสองแผน คือ การแพทย์แผนเดิมหรือแผนโบราณ และการแพทย์แผนปัจจุบัน มีการกำหนดข้าราชการฝ่ายวังหน้าที่เกี่ยวกับการแพทย์ ได้แก่ ข้าราชการในกรมหมอ กรมหมอยา กรมหมอนวด กรมหมอกุมาร กรมหมอยาตา หมอฝรั่ง

อาคารโรงเรียนแพทยากร (ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็นราชแพทยาลัย)

สมัยรัชกาลที่ 5 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างโรงเรียนแพทยากรขึ้นที่ศิริราชพยาบาล ในปี พ.ศ. 2433 เพื่อจัดการสอนเรื่องแพทย์ มีหลักสูตร 3 ปี การเรียนมีทั้งวิชาแพทย์แผนตะวันตก และแพทย์แผนไทย ในส่วนของแผนไทยนั้น มีหม่อมเจ้าเจ๊ก ทินกร เจ้ากรมแพทย์สำนักพระราชวังหลวงเป็นอาจารย์สอน มีการพิมพ์ตำราแพทย์สำหรับใช้ในโรงเรียนเล่มแรก คือ แพทยศาสตร์-สงเคราะห์ (ฉบับหลวง) ในปี พ.ศ. 2438 เนื้อหา มีทั้งการแพทย์แผนตะวันตกและแผนไทย ซึ่งแผนไทยนั้นนอกจากจะใช้ตำราหลวงในหอสมุดวชิรญาณเรียนแล้ว ภาควิชาหัตถศาสตร์หรือตำรานวดแบบหลวง ทรงโปรดเกล้าให้แพทย์หลวงชำระและแปลตำราแพทย์จากบาลี สันสกฤตเป็นภาษาไทย ต่อมาหม่อมเจ้าปราณีได้เรียบเรียงตำราขึ้นใหม่ให้อ่านเข้าใจได้ง่ายขึ้น มีตำราธาตุวินิจฉัย สมุฏฐานวินิจฉัย ธาตุอภิถญาณ อสุรินทญาณธาตุ ปฐมจินดา โรคและยาต่าง ๆ หลักสูตรการเรียนการสอนของโรงเรียนแพทย์ที่มีการเรียนแผนไทยร่วมด้วย มีระยะเวลาตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2436 จนถึง พ.ศ. 2458

การปรุยาแผนโบราณ ในสมัยรัชกาลที่ 5 บริเวณหน้าโรงพยาบาลศิริราช

สมัยรัชกาลที่ 6 ถือว่าเป็นช่วงตกต่ำของวงการแพทย์แผนไทย หรือการแพทย์แผนโบราณ มีการแก้ไขปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาของแพทย์ มีการยกเลิกการเรียนวิชาการแพทย์ไทย โดยให้เหตุผลว่า การสอนวิชา การแพทย์ตามแบบไทยนั้นไม่เข้ากับแบบฝรั่ง

สมัยรัชกาลที่ 7 มีประกาศ พ.ร.บ.การแพทย์ พ.ศ.2466 และออกกฎเสนาบดี พ.ศ.2472 แบ่งการประกอบโรคศิลปะ เป็นแผนปัจจุบันและแผนโบราณ กำหนดว่า ก. ประเภทแผนปัจจุบัน คือ ผู้ประกอบโรคศิลปะ โดยความรู้จากตำราอันเป็นหลักวิชาโดยสากลนิยม ซึ่งดำเนินและจำเริญขึ้น อาศัยการศึกษา ตรวจสอบ และทดลองของผู้รู้ในทางวิทยาศาสตร์ทั่วโลก ข. ประเภทแผนโบราณ คือ ผู้ประกอบโรคศิลปะ โดยอาศัยความสังเกตความชำนาญ อันได้บอกเล่าสืบต่อกันมาเป็นที่ตั้ง หรืออาศัยตำราที่มีมาแต่โบราณ มิได้ดำเนินไปทางวิทยาศาสตร์ การออกกฎเสนาบดีนี้เป็นเหตุให้การแพทย์แผนไทยหรือการแพทย์แผนโบราณแยกขาดจากกันอย่างสิ้นเชิง และทำให้มีการขึ้นทะเบียนผู้ประกอบโรคศิลปะแผนโบราณเกิดขึ้นเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์

สมัยรัชกาลที่ 8 มีการยกเลิก พ.ร.บ.การแพทย์ พ.ศ.2466 แล้วตรา พ.ร.บ.ควบคุมการประกอบโรคศิลปะ พ.ศ. 2479 ขึ้นมาใช้แทน อย่างไรก็ตาม กฎหมายฉบับนี้ยังคงแบ่งการประกอบโรคศิลปะเป็นแผนปัจจุบันและแผนโบราณ และมีผลต่อการควบคุมวิชาชีพทางการแพทย์อย่างยาวนานต่อเนื่องถึง 63 ปี ในรัชสมัยนี้ มีการศึกษาวิจัยสมุนไพรเพิ่มขึ้น เนื่องจากในระหว่างปี พ.ศ. 2485 - 2486 ขณะเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 มีการลู่กลามเข้ามาในเขตเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ทำให้เกิดภาวะขาดแคลนยา ศาสตราจารย์นายแพทย์อวย เกตุสิงห์ ได้ทำวิจัยสมุนไพรที่ใช้รักษาไข้มาลาเรียที่โรงพยาบาลสัตหีบ หลังสงครามโลกสงบลง ยังคงมีปัญหาขาดแคลนยาแผนปัจจุบัน รัฐบาลจึงมีนโยบายให้โรงงานเภสัชกรรม กระทรวงสาธารณสุขนำสมุนไพรมาผลิตเป็นยารักษาโรค

สมัยรัชกาลที่ 9 ในปี พ.ศ. 2498 สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณสมเด็จพระสังฆราช (ปุ่น ปุณฺณสิริ) ได้ก่อตั้งโรงเรียนแพทย์แผนโบราณขึ้น เพื่อเป็นศูนย์กลางแห่งการเรียนรู้ด้านการแพทย์แผนโบราณ มีการสอนทั้งวิชาเภสัชกรรม, เวชกรรม และการผดุงครรภ์ไทย และการนวดแผนโบราณ ตามกระแสรับสั่งของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

ปีพ.ศ. 2542 มีการประกาศ พ.ร.บ.การประกอบโรคศิลปะ พ.ศ.2542 ที่มีการแก้ไขสาระสำคัญหลายประการที่เอื้อต่อการพัฒนาการแพทย์แผนไทยมากขึ้น เช่น เปลี่ยนชื่อการประกอบโรคศิลปะแผนโบราณเป็นการแพทย์แผนไทย

ในปีพ.ศ. 2524 ศ.นพ.อวย เกตุสิงห์ ได้ก่อตั้งอายุรเวทวิทยาลัยขึ้น เพื่อผลิตแพทย์แผนโบราณรุ่นใหม่ โดยสอนความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์สุขภาพควบคู่ไปกับวิชาการแพทย์แผนโบราณ สอนทั้งเวชกรรม เภสัชกรรม การผดุงครรภ์ และการนวดแบบราชสำนัก ซึ่งหลักสูตรใช้เวลาศึกษา 3 ปี และแพทย์แผนไทยประยุกต์ที่เรียนจบหลักสูตรนี้สามารถสอบใบประกอบโรคศิลปะได้

พ.ศ. 2528 ถือได้ว่าเป็นจุดเปลี่ยนของวงการแพทย์แผนไทย จากการที่กลุ่มศึกษาปัญหา มูลนิธิสาธารณสุขกับการพัฒนา มูลนิธิหมอชาวบ้าน คณะกรรมการประสานงานองค์กรเอกชนเพื่อการสาธารณสุขมูลฐาน ร่วมกับสมาคมแพทย์แผนโบราณต่าง ๆ ได้จัดสัมมนาฟื้นฟูการนวดไทยเป็นครั้งแรก และได้ก่อตั้ง โครงการฟื้นฟูการนวดไทย เพื่อทำกิจกรรมรณรงค์เผยแพร่การนวดไทยแก่ประชาชนให้สามารถนำไปใช้เพื่อทดแทนการใช้ยาแก้ปวดเกินจำเป็น เสริมศักยภาพของหมอนวดไทยจากสำนักต่าง ๆ รวมทั้งหมอนวดอิสระ โครงการนี้มีส่วนทำให้มีการใช้การนวดไทยแพร่หลายมากขึ้นในหมู่ประชาชนและมีการนำการนวดไทยไปใช้ในสถานบริการสาธารณสุขของรัฐในเวลาต่อมา ประกอบกับกระทรวงสาธารณสุข ได้จัดทำโครงการสมุนไพรกับการสาธารณสุขมูลฐาน โดยความร่วมมือของประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐ เยอรมัน เน้นการทดลองใช้ สมุนไพร 5 ชนิดในคลินิกของโรงพยาบาลชุมชน 5 แห่ง ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นในการใช้ยาสมุนไพรและยาแผนไทยในสถานบริการสาธารณสุขของรัฐในเวลาต่อมาด้วยเช่นกัน

พ.ศ. 2532 กระทรวงสาธารณสุข โดยมติเห็นชอบของคณะรัฐมนตรี ได้จัดตั้งศูนย์ประสานงานการพัฒนาการแพทย์และเภสัชกรรมแผนไทย สังกัดสำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข เพื่อทำหน้าที่วางนโยบายและแนวทางเกี่ยวกับการพัฒนาการแพทย์แผนไทย ให้อำนาจ ประสานงาน และให้การสนับสนุนการดำเนินงานของหน่วยงานและสถาบันต่าง ๆ ให้เป็นไปในทิศทางที่เหมาะสม ศูนย์ประสานงานฯ ที่เกิดขึ้นนี้ ได้เริ่มวางรากฐานการพัฒนาการแพทย์แผนไทยโดยการประสานความร่วมมือจากฝ่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ทั้งภาครัฐ เอกชน และฝ่ายวิชาชีพ ต่อมาในปี พ.ศ.2536 หน่วยงานนี้ได้โอนไปรวมกับสถาบันการแพทย์แผนไทย ซึ่งจัดตั้งขึ้นในสังกัดกรมการแพทย์ ต่อมาได้ย้ายไปสังกัดสำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข และกรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือกตามลำดับ

ปัจจุบันการแพทย์แผนไทยได้แบ่งออกเป็น 4 สาขา คือ

1.สาขาเวชกรรมไทย เป็นการตรวจ การวินิจฉัยโรค เพื่อหาสาเหตุของการเกิดโรคตามแนวทางของการแพทย์แผนไทย จากนั้นจึงทำการบำบัดหรือรักษา หรือป้องกันด้วยกรรมวิธีการแพทย์แผนไทย

2.สาขาเภสัชกรรมไทย เป็นการเตรียมยา การผลิตยาแผนไทย ด้วยกรรมวิธีการแพทย์แผนไทย

3.สาขามดุงครรภ์ไทย เป็นการดูแลสุขภาพของมารดาและเด็กในครรภ์ ตั้งแต่ก่อนคลอด การทำคลอด พร้อมทั้งการดูแลและส่งเสริมสุขภาพมารดาและเด็กในระยะหลังคลอด แต่ในปัจจุบันหน้าที่ในการทำคลอดแบบแผนไทยมีน้อยลง แต่จะเน้นในการดูแลสุขภาพของ มารดาหลังคลอดมากขึ้น

4.สาขาการนวดไทย เป็นทั้งศาสตร์และศิลปะ ที่มีมาตั้งแต่โบราณกาล เกิดขึ้นจากสัญชาตญาณเบื้องต้นของการอยู่รอด เมื่อมีอาการปวดเมื่อยหรือเจ็บป่วย ตนเองหรือญาติมิตรมักจะบีบนวดบริเวณดังกล่าวนั้น ทำให้อาการปวดเมื่อยคลายลง ในครั้งแรกๆ เป็นไปโดยมิได้ตั้งใจ ต่อมาเริ่มสังเกตเห็นผลของการบีบนวดในบางจุดหรือบางวิธีที่ได้ผล จึงเก็บไว้เป็นประสบการณ์และกลายเป็นความรู้ที่สืบทอดกันต่อๆ มา การนวดไทยปัจจุบัน มีทั้งการนวดเพื่อการรักษาอาการเจ็บป่วย การนวดเพื่อสุขภาพ และการนวดเพื่อเสริมสวย ในบางคนอาจจะมีการใช้ยาสมุนไพรควบคู่ไปด้วยก็มี เช่น ใ้รับประทานยาสมุนไพร หรือในระหว่างการนวดอาจจะมีการประคบด้วยลูกประคบสมุนไพรด้วยก็ได้

ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านแพทย์แผนไทย

ภูมิปัญญาไทยในการป้องกันและรักษาสุขภาพของคนในชุมชนที่สามารถพึ่งตนเองทางด้านสุขภาพและอนามัย ได้แก่ การใช้สมุนไพร การนวดแผนโบราณการประคบสมุนไพร การอบสมุนไพร

การใช้สมุนไพรไทย

เยาวชนโรงเรียนบ้านหนองตัว ได้แนวคิดจากคำบอกเล่าของคุณตาคุณยายเวลาไปนวดให้ท่าน ได้มีการพูดคุยกัน จนทำให้รู้ว่า สมุนไพรใกล้ๆ ตัวเรามีอยู่มากมาย และมีสรรพคุณเป็นยาสมุนไพรที่ใช้ป้องกัน บำบัด และรักษาสุขภาพได้เป็นอย่างดี ที่สำคัญรุ่นเยาวชนรุ่นพี่เคยใช้ ใบหนาดประคบให้คุณยายบุญเพชรกล้า ที่ป่วยเป็นอัมพาต เดินไม่ได้มา ๒ ปี กลับมาเดินได้อีกครั้ง ซึ่งสมุนไพรที่นำมาได้แก่ ขี้เหล็ก ตะไคร้หอม ใบเตย ใบหม่อน มะรุม ขมิ้น และไพล โดยศึกษา ค้นคว้า อาศัยเทคโนโลยีทั้งเก่าและใหม่ ผสมผสานกันไปอย่างต่อเนื่อง เพื่อที่จะนำศักยภาพและความรู้เกี่ยวกับสมุนไพร ที่มีสรรพคุณที่ใช้ป้องกัน บำบัด และรักษาโรคที่ชัดเจน ปลอดภัย ใช้ประโยชน์ได้จริง ออกเผยแพร่เพื่อการอยู่ดีมีสุข มีคุณภาพชีวิตที่ดี ของประชาชน ผลิตภัณฑ์สมุนไพร มีดังนี้ ประเภทน้ำมัน เช่น น้ำมันไพล น้ำมันตะไคร้หอม น้ำมันเหลือง และน้ำมันขมิ้น ประเภทยาหม่อง เช่น ยาหม่องไพล ยาหม่องตะไคร้หอม ยาหม่องขมิ้น และยาหม่องสมุนไพร ประเภทยาชา ชาใบหม่อน ชาขี้เหล็ก ชาใบเตย ชาใบมะรุม และทำสมุนไพรลูกประคบ และประเภทยาล้าง เช่น ทราขมิ้นสมุนไพรล้าง และน้ำสมุนไพรฉีดล้าง

หัตถบำบัด - การนวดไทย

อาจกล่าวได้ว่าเยาวชนโรงเรียนบ้านหนองตัว ได้แนวคิดจากการเห็น พ่อ แม่ ผู้ปกครอง เหน็ด เหนื่อยเมื่อยล้า และมีอาการปวดเมื่อย จากการตรากตรำทำงานหนัก รับจ้างเพื่อหาเลี้ยงครอบครัว ลูกๆ เยาวชนจึง มีจิตสำนึกในคุณธรรมของลูก คือ มีความกตัญญู กตเวทิตะ และตอบแทนคุณด้วยการดูแลปรนนิบัติการกินอยู่ เอาใจใส่ ช่วยเหลือท่านเจ็บป่วย และช่วยคลายความปวดเมื่อยให้ท่านโดยการ "นวด" ซึ่งการนวดแผนโบราณเป็นวิชา แพทย์แผนไทยแขนงหนึ่ง ที่รักษาอาการปวดเมื่อยตามร่างกายได้เป็นอย่างดี จึงได้ศึกษาการนวดแผนโบราณ กับภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างต่อเนื่องและจริงจัง นอกจากนำสมุนไพรมาผลิตเป็นผลิตภัณฑ์ประเภทต่างๆ แล้ว เยาวชนโรงเรียนบ้านหนองตัวยังได้จัดทำโครงการสานสายใย ใส่ใจคนรอบข้าง เป็นโครงการเกี่ยวกับการนวด โดยมีทั้งหัตถบำบัด (สำหรับโรงเรียนบ้านหนองตัว) การประคบ ด้วยสมุนไพร และการอบสมุนไพร

การประคบสมุนไพร

การประคบสมุนไพร เป็นวิธีการบำบัดรักษาของการแพทย์แผนไทยซึ่งสามารถนำไปใช้ควบคู่กับการนวดไทยโดยการประคบหลังจากการนวดไทย ประโยชน์ของการประคบสมุนไพร บรรเทาอาการปวดเมื่อย ลดการอักเสบของกล้ามเนื้อหรือบริเวณข้อต่อต่างๆ ลดอาการเกร็งของกล้ามเนื้อ ช่วยกระตุ้นหรือเพิ่มการไหลเวียนโลหิต ช่วยให้เนื้อเยื่อพังผืดคลายตัว ลดการติดขัดของข้อต่อบริเวณที่ประคบ

การอบสมุนไพร

การอบสมุนไพร เป็นวิธีการบำบัด และบรรเทาอาการของโรคของการแพทย์แผนไทย โรคหรืออาการที่สามารถบำบัดรักษาได้ด้วยการอบสมุนไพร มีดังนี้ โรคภูมิแพ้ที่ไม่รุนแรง ความดันโลหิตสูง เป็นหวัดเรื้อรัง อัมพฤกษ์ - อัมพาต ในระยะเริ่มแรก ปวดเมื่อยตามร่างกายต่างๆ ไป กรณีที่มีอาการเวียนศีรษะ หน้ามืดร่วมด้วย ไม่ควรทำการอบสมุนไพร

ปราชญ์ชาวบ้าน คือ

ปราชญ์ชาวบ้าน หมายถึง บุคคลที่เป็นเจ้าของภูมิปัญญาชาวบ้าน และนำภูมิปัญญาไปใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิตจนประสบความสำเร็จ สามารถถ่ายทอดเชื่อมโยงคุณค่าของอดีตกับปัจจุบันได้เหมาะสม

ภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาชาวบ้าน หรือภูมิปัญญาพื้นบ้าน หมายถึง สิ่งที่แสดงความรู้ ความคิด และการกระทำของบรรพบุรุษของเรา เพื่อที่จะดำรงชีวิตรอดอย่างมีความสุข

ประเภทของภูมิปัญญา

ภูมิปัญญาไทย แบ่งออกเป็น 2 ระดับ คือ ชาติ และระดับท้องถิ่น

1. **ภูมิปัญญาระดับชาติ** เป็นภูมิปัญญาที่พัฒนาสังคมไทยให้รอดพ้นจากวิกฤตการณ์ต่าง ๆ ในอดีตเช่น การกอบกู้เอกราชโดยสมเด็จพระนเรศวรมหาราช และการเสียแผ่นดินบางส่วนของประเทศไทย ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เพื่อรักษาเอกราชชาติไทย ทำให้ประเทศไทยไม่ตกเป็นเมืองขึ้นของชาติตะวันตกในยุคล่าอาณานิคม หรือจักรวรรดินิยม

2. **ภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือภูมิปัญญาชาวบ้าน** คือสิ่งที่แสดงความรู้ ความคิดและการกระทำของบรรพบุรุษของเรา เพื่อที่ดำรงชีวิตอย่างมีความสุข

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงสาธารณสุข, [Online], สืบค้นเมื่อวันที่ 19 กรกฎาคม 2557.

จาก <http://mophaccess.moph.go.th/index.php/2013-07-15-03-58-59/72-2013-07-15-03-56-49>

สมุนไพร่ดอทคอม, [Online], สืบค้นเมื่อวันที่ 19 กรกฎาคม 2557.

จาก http://www.samunpri.com/?page_id=235

กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก, [Online], สืบค้นเมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม 2557.

จาก http://www.dtam.moph.go.th/index.php?option=com_content&view=article&id=26&Itemid=108

ยงศักดิ์ ตันติปฏิภน.การแพทย์ไทย: วาทกรรมสร้างรัฐชาติ วิทยาศาสตร์ และภูมิปัญญา.บทความในโครงการศึกษาความหลากหลายของวัฒนธรรมสุขภาพในสังคมไทย ทุนสนับสนุนจากศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน) ปี 2546

สุภัทรา กลางประพันธ์.ประวัติการแพทย์แผนไทย.เอกสารประกอบการสอนคณะแพทย์แผนไทยและแพทย์ทางเลือก.มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

ประวัติการแพทย์แผนไทยในประเทศไทยของเรา.จุลสารภูมิไท ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๑ เดือนมีนาคม ๒๕๕๓

องค์การบริหารส่วนตำบลเจดีย์คำ
แบบสำรวจข้อมูลแพทย์แผนไทยในพื้นที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ลำดับ	อำเภอ	อปท	ชื่อ - สกุล	เลขบัตรประชาชน	ว/ด/ป.เกิด	ที่อยู่ปัจจุบัน	หมายเลขโทรศัพท์ที่ติดต่อได้	วุฒิการศึกษาสูงสุด	อาชีพปัจจุบัน	แพทย์แผนไทย	ปราชญ์ท้องถิ่น
๑	เขียงคำ	เจดีย์คำ	พ่อสงวน หายทุกข์	๓๕๖๐๓๐๐๓๙๙๔๐๕	๑๓/๖/๒๔๘๗	๔ ม.๑		ป.๔	ทำนา		หมอสู่วิญ
๒			นายประเสริฐ มังคลาดี	๓๕๖๐๓๐๐๘๗๙๗๖๘	๒๑/๑๑/๒๕๐๕	๗๖ ม.๑		ป.๔	ทำนา		หมอเป่า
๓			นายเพชร วงศ์ไชย	๓๕๖๐๓๐๐๓๕๓๗๔๐	๗/๙/๒๔๘๗	๔๗ ม.๒		ป.๔	ทำนา		เป่า/สู่วิญ
๔			นายดี สัญญาญาติ	๓๕๖๐๓๐๐๓๕๔๑๖๙	๑๖/๘/๒๔๙๒	๕๔ ม.๒		ป.๔	ทำนา		สมุนไพร
๕			นายอินตา สถาน	๓๕๖๐๓๐๐๕๗๘๘๙๐	๒๑/๕/๒๕๐๐	๕๕ ม.๑		ป.๔	ค้าขาย		สมุนไพร/สู่วิญ
๖			นายสม แก้วเกิด	๓๕๖๐๓๐๐๕๑๕๒๐๑	๑/๙/๒๔๙๓	๙๔/๑ ม.๘		ป.๔	ทำนา		สมุนไพร
๗			นางวรรณ ใจชื่น	๓๕๖๐๓๐๐๔๓๕๐๘๘	๑/๑/๒๔๙๙	๒ ม.๓		ป.๔	ทำนา		สู่วิญ
๘			นายประเสริฐ ชันทะวงค์	๓๕๖๐๓๐๐๔๓๗๑๖๑	๗/๓/๒ ๔๙๙	๔๐ ม.๓		ม.๓	รับจ้าง		เป่า/แหก
๙			นายโกศล ปัญญาวงค์	๓๕๖๐๓๐๐๔๖๑๒๔๑	๒๑/๕/๒๔๙๗	๑๒๔ ม.๔		ป.๔	รับจ้าง		สู่วิญ
๑๐			นายเสริฐ กอใหญ่	๓๕๖๐๓๐๐๔๖๖๖๖๔	๖/๓/๒๔๙๘	๑๑๒ ม.๔		ป.๔	รับจ้าง		เป่า
๑๑			นายเอี่ยมกลินหอม	๓๕๖๐๓๐๐๔๑๖๑๔๘	๒๑/๓/๒๕๐๐	๕๓ ม.๑๐		ป.๔	รับจ้าง		เป่า
๑๒			นายวุฒิ ใจหมั่น	๓๕๖๐๓๐๐๔๑๔๐๙๙	๒๘/๔/๒๔๘๒	๑๖ ม.๑๐		ป.๔	รับจ้าง		สู่วิญ
๑๓			นายเทพ กลินหอม	๓๕๖๐๓๐๐๔๑๘๓๘๘	๒๗/๔/๒๕๑๔	๑๙๕ ม.๑๐		ป.๔	รับจ้าง		สู่วิญ
๑๔			นายหล้า มาระวัง	๓๕๖๐๖๐๐๐๙๗๕๘๗	๑/๑/๒๕๐๗	๔๙/๑ ม.๑๐		ป.๔	รับจ้าง		ฟันปลอม
๑๕			นายปี ดั้นเมฆ	๓๕๖๐๓๐๐๔๑๖๙๔๖	๑๑/๔/๒๔๙๔	๖๗ ม.๑๐		ป.๔	ทำนา		ยาสมุนไพร
๑๖			นายอ้วน ดั้นเมฆ	๓๕๖๐๓๐๐๔๑๕๙๙๑	๒๐/๘/๒๔๗๐	๕๑ ม.๑๐		ป.๔	ทำนา		ยาสมุนไพร
๑๗			นายตา ดับโศก	๓๕๖๐๓๐๐๔๑๐๔๔๑	๑/๑/๒๔๙๑	๕๘ม.๕		ป.๔	ทำนา		สู่วิญ
๑๘			นายพินิจ นาดี	๓๕๖๐๓๐๐๓๗๕๘๐๘	๑๐/๕/๒๔๙๘	๙ ม.๖		ป.๔	ทำนา		สมุนไพร/เป่า
๑๙			นายดำรง หายทุกข์	๓๕๖๐๓๐๐๓๗๕๙๒๑	๗/๒/๒๕๐๒	๑๔/๑ ม.๖		ม.๓	ทำนา		สู่วิญ

ลำดับ	อำเภอ	อปท	ชื่อ - สกุล	เลขบัตรประชาชน	ว/ด/ป.เกิด	ที่อยู่ปัจจุบัน	หมายเลขโทรศัพท์ที่ติดต่อได้	วุฒิการศึกษาสูงสุด	อาชีพปัจจุบัน	แพทย์แผนไทย	ปราชญ์ท้องถิ่น
๒๐	เชียงคำ	เจดีย์คำ	พ่อยศ ใจหนัก	๓๕๖๐๓๐๐๕๔๔๑๔๖	๕/๑/๒๔๘๗	๑๔๔ ม.๗		ป.๔	ทำนา		สู่ขวัญ / เป่า
๒๑			พ่อเทา ใจปัญญา	๓๕๖๐๓๐๐๕๔๔๗๐๗	๑๘/๑๑๘๒๔๙๐	๑๕๔ ม.๗		ป.๔	ทำนา		หมอเป่า
๒๒			พ่อจันทร์ ใจคำ	๓๕๖๐๓๐๐๕๔๓๕๘๑	๑๑/๑๑/๒๔๙๔	๑๓๓ ม.๗		ป.๔	ทำนา		สมุนไพร
๒๓			พ่อยงยุทธ ใจหนัก	๓๕๖๐๓๐๐๑๘๐๘๘๘	๒/๑๑/๒๕๐๔	๒๐ ม.๘		ป.๔	รับจ้าง	-	สู่ขวัญ / สมุนไพร
๒๔			นายวิโรจน์ กันทะสอน	๓๕๖๐๓๐๐๕๑๕๕๕๓	๑๓/๑/๒๕๐๖	๑๗๗/๑ ม.๘		ป.๔	รับจ้าง	-	สู่ขวัญ/สมุนไพร
๒๕			นายสมเพชร กันทะสอน	๓๕๖๐๓๐๐๕๑๓๐๑๑	๒/๑๑/๒๕๐๕	๑๘๖ ม.๘		ม.๓	ทำนา	-	เป่า
๒๖			นายบุญช่วย กันทะสอน	๓๕๖๐๓๐๐๔๓๖๑๕๗	๔/๙/๒๕๑๕	๖๒ ม.๘		ป.๔	รับจ้าง	-	สู่ขวัญ
๒๗			นายเสริม ยกยอดี	๓๕๖๐๓๐๐๔๘๔๐๑๑	๘/๑/๒๔๘๖	๑ ม.๙		ป.๔	ทำนา	-	สู่ขวัญ
๒๘			นายอินคำ ชนะพิมพ์	๓๕๖๐๓๐๐๔๒๐๖๒๕	๕/๓/๒๔๙๒	๗๘ ม.๑๑		ป.๔	ทำนา	-	สู่ขวัญ
๒๙			นายพัฒน์ ต้นเมฆ	๓๕๖๐๓๐๐๔๖๙๗๕๖	๑๐/๑๒/๒๔๙๐	๖๒ ม.๑๑		ป.๔	ทำนา	-	เป่า
๓๐			นายหวัน ต้นเมฆ	๕๕๖๐๓๙๐๐๐๕๐๐๙	๒๓/๖/๒๔๙๐	๙๑ ม.๑๑		ป.๔	ทำนา	-	เป่า
๓๑			นายปั้น ใจหมื่น	๓๕๖๐๓๐๐๔๖๙๓๓๑	๕/๕/๒๔๘๑	๕๒ ม.๑๑		ป.๔	ทำนา	-	สู่ขวัญ
๓๒			นายล้วน ชุมชุมพร้อม	๓๕๖๐๓๐๐๔๖๙๗๒๑	๑/๓/๒๔๙๙	๖๑ ม.๑๑		ป.๔	ทำนา	-	เป่า
๓๓			นายสมาน อินตะสิน	๓๕๖๐๓๐๐๓๕๘๑๕๖	๑/๑/๒๔๙๓	๒๕ ม.๑๒		ป.๔	ทำนา	-	ยาสมุนไพร
๓๔			นายพ่ายพ์ ต่างใจ	๕๕๖๐๓๐๐๒๐๕๑๘	๓/๔/๒๕๐๓	๑๙๐ ม.๑๒		ป.๔	รับจ้าง	-	เป่า
๓๕			นายอุดม วงศ์ใหญ่	๓๕๖๐๓๐๐๒๘๓๔๐๗	๑๕/๘/๒๔๘๖	๒๖ ม.๑๒		ป.๔	รับจ้าง	-	สู่ขวัญ
๓๖			นายบุญเปง ชนะพิมพ์	๓๕๖๐๓๐๐๔๖๗๕๔๑	๖/๗/๒๔๙๔	๑๕/๑ ม.๑๑		ป.๔	ทำนา	-	ใส่ฟันปลอม